

Сатывалдиев Ы.Д.

ЭЛЕКТРОНДУК ДОКУМЕНТТЕР ТҮРҮНДӨГҮ СОТ АКТЫЛАРЫ:
УКУКТУК НЕГИЗДЕРИ, ӨНДҮРҮШ ЖАНА ИШТЕТҮҮ ЖОЛ-ЖОБОЛОРУ
Сатывалдиев Ы.Д.

СУДЕБНЫЕ АКТЫ В ФОРМЕ ЭЛЕКТРОННЫХ ДОКУМЕНТОВ:
ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ, ПРОЦЕДУРЫ ПРОИЗВОДСТВА И ОБРАБОТКИ
Satyvaldiev Y.

COURT ACTS IN THE FORM OF ELECTRONIC DOCUMENTS: LEGAL
BASES, PRODUCTION AND PROCESSING PROCEDURES

УДК: 34.347

Бул макалада автор жарандык соттун алкагында жүргүзүлө турган электрондук укуктук актылар институтун изилдейт. Макала жөнөкөйлөтүлгөн соттук териштирүүгө арналгандыктан, автор жарандык соттук териштирүүнү жөнөкөйлөтүүнүн багыттарынын бири деп эсептейт, ал жарандык соттук териштирүүнүн жөнөкөйлөтүлгөн формасын колдонуу менен мүнөздөлөт. Соттордун ишине киргизилип жаткан компьютердик технологиялардын өсүп жаткан көлөмүн эске алуу менен алардын ишинин натыйжалары кандай формада чагылдырылышы мүмкүн экендигин тактоо маанилүү. Биринчи кезекте автор укуктук мамилелерде электрондук документтердин функцияларын карайт. Алардын арасында жалпылары бар – башкаларга мүнөздүү (мисалы, кагаз иштери), ошондой эле өзгөчө функциялар. Азыркы учурда кеп маалыматтык жана уюштуруучулук; маалымат процесстерин тездетүү жана жөнөкөйлөштүрүү; башкаруу ишинин ар кандай түрлөрүн жана жарандык менчик мамилелерин каттоо. Коомдо маалыматтык жана уюштуруучулук функциялар маанилүү роль ойнойт: алар укуктук мамилелердеги айрым фактыларды тастыктайт. Мындан тышкары, мыйзам электрондук сот актыларынын айырмалоочу белгилерин, чыгаруунун шарттарын жана практикалык колдонуу көйгөйлөрүн карайт.

Негизги сөздөр: мыйзам, жарандык иш, мыйзам, сот актысы, электрондук сот актысы, электрондук документ, электрондук кол тамга.

В данной статье автор рассматривает институт электронных правовых актов, которые могут быть осуществлены в рамках гражданского судопроизводства. Поскольку статья посвящена упрощенной процедуре, автор рассматривает гражданский процесс как одно из направлений упрощения, которое характеризуется применением упрощенной формы гражданского судопроизводства. Важно уточнить, в какой форме могут быть выражены результаты их деятельности, принимая во внимание растущее количество компьютерных технологий, которые внедряются в эксплуатацию судов. Прежде всего, автор рассматривает функции электронных документов в правоотношениях. Среди них есть как общие –привычные для других (например, бумажная работа), так и специальные функции. В настоящее время речь идет об информационной и организационной; ускорении и упрощении информационных процессов; регистрации различных видов управленческой деятельности и гражданско-правовых имущественных отношений. Информационные и организационные функции играют важную роль в обществе: они подтверждают определенные факты в правоотношениях. Кроме того, в законе рассматриваются отличительные особенности, условия публикации и проблемы практического применения электронных правовых актов.

Ключевые слова: закон, гражданское дело, законность, судебный акт, электронный судебный акт, электронный документ, электронная подпись.

In this article, the author examines the Institute of Electronic Legal Acts that can be carried out within the framework of civil proceedings. Since the article is devoted to the simplified procedure, the author considers the civil procedure as one of the directions of simplification, which is characterized by the application of the simplified form of the civil court procedure. It is important to clarify in what form the results of their activities can be expressed, taking into account the growing amount of computer technologies that are being introduced into the operation of ships. First of all, the author considers the functions of electronic documents in legal relations. Among them there are both common-common for others (for example, paper work), and special functions. Currently, it is about information and organizational; acceleration and simplification of information processes; registration of various types of management activities and civil property relations. Information and organizational functions play an important role in society: they confirm certain facts in legal relations. In

addition, the law deals with distinctive features, conditions of publication and problems in the practical application of electronic legal acts.

Key words: law, civil case, law, judicial act, electronic judicial act, electronic document, electronic signature.

Учурда компьютердик технологиялар Кыргыз Республикасынын сот органдарынын ишмердүүлүгүнө барган сайын бул системага өтүүдө. Алардын интеграциясынын масштабын жана ылдамдыгын эске алганда, мыйзамдар бир орунда турбайт, жана процесстик кодекстер жарандык соттук териштирүүлөрдө компьютердик технологияны колдонуунун чектерин жөнгө салуучу жаңы жоболор менен тынымсыз толукталууда.

Бул акыркы он жылдыкта соттордун ортосунда да, алардын ичинде да документтердин кадимки агымы кескин өзгөргөндүгүнө алып келди.

Жалпы юрисдикциядагы соттордун жана арбитраждык соттордун ишмердүүлүгүндө документтерди электрондук түрдө колдонуу жөнүндө мыйзамды колдонуунун айрым маселелери боюнча "төмөнкү шарттар көрсөтүлгөн б.а., "электрондук документ" – бул Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында белгиленген тартипте кагаз жүзүндө электрондук формада түзүлгөн жана электрондук кол тамга менен кол коюлган документ; соттук акт – бул жарандык мыйзамда каралган тартипте кабыл алынган соттун чечими, административдик соттук териштирүү жөнүндө мыйзамга ылайык, соттун чечими, соттун сессиясынын протоколундагы аныктамаларды кошпогондо (протоколдун аныктамалары).

Белгилей кетчү нерсе, электрондук документтин маңызы ал кагаз алып жүрүүчүдөн өзүнчө болушу мүмкүн анын аныктыгы физикалык мөөр жана кол жазма кол тамга менен эмес, электрондук кол тамга менен тастыкталат.

Албетте, гаджеттердин доорунда, күнүмдүк жашоодо жана бизнес секторунда жашоону санариптештирүү, сот системасы технологиянын өнүгүшүн кабыл албагандыгын жана заманбап реалдуулуктан артта калганын элестетүү да мүмкүн эмес. Санариптик технологияларга өтүү сот өндүрүшүн жөнөкөйлөтүүгө багытталган, бул аны тездетүүгө, соттук коргоону, бир жагынан, жеткиликтүү кылуу, экинчи жагынан, сот өндүрүшүн түйшүктүү, кээде эскирген жана керексиз иш кагаздардан арылтуу.

Сот өндүрүшүнө санариптик технологияларды кеңири жайылтуу зарылдыгын танбастан, электрондук сот адилеттигинин жардамы менен соттук коргоонун натыйжалуулугун жогорулатуу мыйзамдар так жана санариптик системаларды колдонуу жеткиликтүү болгондо гана мүмкүн деп эсептейбиз.

Ошондуктан, сот өндүрүшүн тездетүү жана жеткиликтүү кылуу функциясын аткаруу үчүн санариптик сот өндүрүшүн киргизген заманбап процессуалдык нормалар өзгөчө соттук иш кагаздарын жүргүзүүнү да, иштин өзүн да заманбап технологияларды колдонуу менен кароону жөнөкөйлөтүүгө багытталышы керек.

Электрондук сот адилеттиги заманбап сот өндүрүшүнүн бир нече аспектилерине таасирин тийгизди,

- биринчиден, интернет аркылуу сотко ар кандай даттанууларды берүү мүмкүнчүлүгү;
- экинчиден, сот өндүрүшүнүн катышуучуларына санариптик технологиялар аркылуу кабарлоо;
- үчүнчүдөн, электрондук далилдердин негизинде сот актысын жеткирүү мүмкүнчүлүгү;
- төртүнчүдөн, ишти кароодо же айрым процессуалдык аракеттерди жасоодо видеоконференция байланышын колдонуу.

Жарандык соттук териштирүүдө санариптештирүүнүн биринчи элементи күбөлөрдү суракка алуу, соттук отурумдарга катышуу Жарандык сот өндүрүшүндө санариптештирүүнүн биринчи элементи болуп күбөлөрдү суракка алуу, ишке катышкан адамдардын соттук отурумдарына катышуу, ошондой эле сот адилеттигин ишке ашырууга көмөк көрсөтүү үчүн видеоконференция байланышты киргизүү болгон.

Бул процесстик аракеттердин көйгөйлөрү сотторду тиешелүү жабдуулар жана техникалык мүмкүнчүлүктөр менен жабдуу, ошондой эле сот кызматкерлеринин бул байланышты колдонуу мүмкүнчүлүгү гана болуп саналат.

Башкача айтканда, бул көз караш мыйзамдуу, бирок соттордо техникалык жабдуулардын жоктугу электрондук сот адилеттигин түзгөн процессуалдык аракеттерди ишке ашырууга мүмкүндүк бербей турганын белгилей кетүү керек. Ошондуктан аны иштеп чыгууда сотторду жабдуу, сот кызматкерлерин окутуу маселелерин камтыган жана ишти маңызы боюнча кароо жана чечүү менен түздөн-түз байланышкан комплекстүү мамиле максатка ылайыктуу, анткени «электрондук сот адилеттиги – бул сот адилеттигин жүргүзүүнүн ыкмасы. маалыматтык технологияларды колдонууга негизделген сот адилеттиги».

Бул формат жарандарга доо арыз, арызды билдирүү (анын ичинде соттун токтомун чыгарууну), интернеттеги соттун расмий сайтындагы форманы толтуруу менен берүүгө мүмкүнчүлүк берет. Адистердин айтымында, бул инновациянын көптөгөн артыкчылыктары бар, эң маанилүүсү убакытты үнөмдөө. Ошентсе да, документтерди кеңседен же үйдөн чыкпай эле тапшыруу, дайыма убакыттын кысымына кабылгандар үчүн чоң мааниге ээ. Муну жарандар күнү-түнү ишке ашыралыш мүмкүнчүлүгү. Учурга ылайык коомго шартсыз кирген виртуалдык чындык, сотко кайрылуунун каалаган убагында жана каалаган ыңгайлуу жерде интернетте иш-аракеттерди жасоого мүмкүнчүлүк берет. Бирок, сот процесстеринде виртуалдык тутумдарды колдонуунун оң жактарынан тышкары, терс жактары дагы бар: көптөгөн эрежелер кызыкдар тараптарга укуктарды гана эмес, милдеттерди да жүктөйт, демек, айрым учурларда доо коюу механизм татаалдаштырат.

Ошондуктан электрондук түрдө берилген документтерге электрондук түрдө кол коюу керек. Электрондук кол тамганын түрү (жөнөкөй же жогорку квалификациялуу) документтин түрүнө жараша болот. Мисалы, өкүлдүн доо арызын электрондук түрдө берүү, адвокаттын ыйгарым укугу (ишеним кат) менен электрондук документ менен коштолушу керек. Электрондук документтин сүрөтү – документтин кагазда жасалган көчүрмөсү, сканерлөөчү каражаттарды колдонуу менен электрондук формага которулган, тиешелүү электрондук кол тамга менен күбөлөндүрүлөт.

Ошентип, кагазда жасалган ишеним кат сканерден өтүшү керек, ал эми ишеним каттын сканери электрондук кол тамга менен күбөлөндүрүлүшү керек. Эгерде сөз күчөтүлгөн квалификациялуу электрондук колтамга менен кол коюлушу керек болгон документ жөнүндө болсо, анда документтин электрондук сүрөтүндө көрсөтүлгөн нотариалдык күбөлөндүрүлгөн ишеним катка нотариустун күчөтүлгөн квалификациялуу электрондук колтамгасы менен кол коюлат. Эгерде квалификациялуу электрондук кол тамга талап кылынбаса, анда документтин электрондук сүрөтү сотко кайрылган адамдын жөнөкөй электрондук колтамгасы менен тастыкталат.

Интернет порталындагы сотко кайрылууга байланыштуу дагы бир маселе документтердин электрондук сүрөттөрүнүн аныктыгын тастыктоо зарыл болгондо пайда болот (мамлекеттик милдетти төлөө үчүн квитанция, адвокаттын ордери ж.б.). Мисалы, документтерди электрондук сүрөттөр түрүндө тапшырууда жана сот тарабынан кабыл алууда, акыркысы тиешелүү адамдардан документтердин түп нускаларын же алардын күбөлөндүрүлгөн көчүрмөлөрүн тапшырууну талап кылууга укуктуу. Мындай документтерди тапшырбоо арызды кароосуз калтырууга алып келиши мүмкүн. Санариптик технологияларды соттук териштирүүлөргө киргизүү дагы бир эрежени киргизди, б.а. ыңгайлуу, бирок анын жөнгө салынышы бир аз күмөндүү, түшүнүксүз. Сот системасындагы санариптик технологияларды өнүктүрүү соттун айрым милдеттерин иштин катышуучуларына өткөрүп берди. Бул учурда катышкан адамдарга заманбап байланыш каражаттары жана ага байланыштуу жаңы эрежелер аркылуу кабарлоо жөнүндө. Сот адилеттиги системасында санариптик технологиялардын өнүгүшү соттун айрым милдеттерин ишке катышкан адамдарга жүктөдү.

Жарандык сот өндүрүшүндө мындай милдеттүү эреже мамлекеттик бийлик органдарына, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына, тараптар болуп саналган башка органдарга жана уюмдарга жана жарандык сот өндүрүшүнүн башка катышуучуларына карата белгиленет. Ошондуктан, бул субъекттер аларга кабарлоо ыкмасын так түшүнүшөт. Жарандык сот өндүрүшүнүн башка катышуучулары үчүн мындай эреже жок.

Электрондук почта аркылуу билдирүүгө макулдук берүү, башка нерселер менен катар, арыздын текстиндеги электрондук почта дарегин көрсөтүү менен ошондой эле соттун расмий сайтында интернетте жайгаштырылган тиешелүү форманы толтуруу менен билдирилиши мүмкүн болгондуктан, ал сотко арыз бергенде электрондук түрдө берилет. Ошондуктан макулдук электрондук почта дарегин же порталдагы электрондук форманын аякташын көрсөтөт. Бул ишке катышкан адамдар электрондук почта билдирүүсүнө кошумча жазуу жүзүндө макулдук беришпейт, бул дагы туура же туура эмес деген суроону туудурат. Мындан сырткары, Кыргыз Республикасынын Жарандык процессуалдык кодексине ылайык, электрондук почта дареги доо арызында көрсөтүлүшү мүмкүн, ал эми билдирүүдө электрондук почта дарегин көрсөткөн адам электрондук билдирүүгө гана макул деп шектене албайт. Ошондуктан, заманбап мыйзамдар менен берилген электрондук документтерди интернетте бир эле учурда берүү укугу ишке катышуучу жактарга анын кыймылын өз алдынча көзөмөлдөө милдетин жүктөгөн жана бул адамдар бул жөнүндө билбеши да мүмкүн.

Жободо бул кабарлоо жол-жобосу процесстин катышуучусунун макулдугу менен гана, башкача айтканда, ыктыярдуу негизде ишке ашырыла тургандыгы, ал үчүн ишке катышуучу жактар тил кат беришет деп көрсөтүлгөн. Демек, бул жол-жобо бир кыйла туура жана ачык деп эсептөөгө болот, анткени өз колу менен кагазга дүмүрчөк түзгөн адам эмнеге макулдук берип жатканын так түшүнөт.

жана мындай процессуалдык аракеттин кесепеттерин түшүнөт, электрондук почта, анда билдирүүнүн бул түрүнө макулдук, б.а. жашыруун мүнөзгө ээ.

Демек, электрондук сот адилеттиги жалпысынан да, сотко кайрылуу жана процесстин катышуучуларына билдирүү стадиясында да соттук териштирүүнү жеңилдетүүгө жана тездетүүгө багытталганы шексиз. Бирок бул максатка жетүү үчүн мыйзам чыгаруучу тарабынан процесстик мыйзамдардагы карама-каршылыктарды жана боштуктарды жоюу, ошондой эле ар кандай процесстик кодекстердин нормаларын унификациялоону камтыган комплекстүү мамиле талап кылынат.

Адабияттар:

1. «Процессуальный риск» в сфере электронного правосудия // Вестник гражданского процесса. 2018. № 4.
2. Кыргыз Республикасынын Конституциясы 5-май 2021-ж.
3. Кыргыз Республикасынын Жогорку соту жана жергиликтүү соттор жөнүндө мыйзамы 2023-жылдын 2-августундагы №152.
4. Антонов Я.В. Конституционно-правовые перспективы развития электронного правосудия в России // Администратор суда. 2016. № 2.
5. Белоусов Д.В. Электронное правосудие и его роль в организации судебной защиты в России // Администратор суда. 2015. № 3.
6. Василькова С.В. Доктринальный и практический аспекты применения категории «процессуальный риск» в сфере электронного правосудия // Вестник гражданского процесса. 2018. № 4.